

Morals malgrat nosaltres mateixos

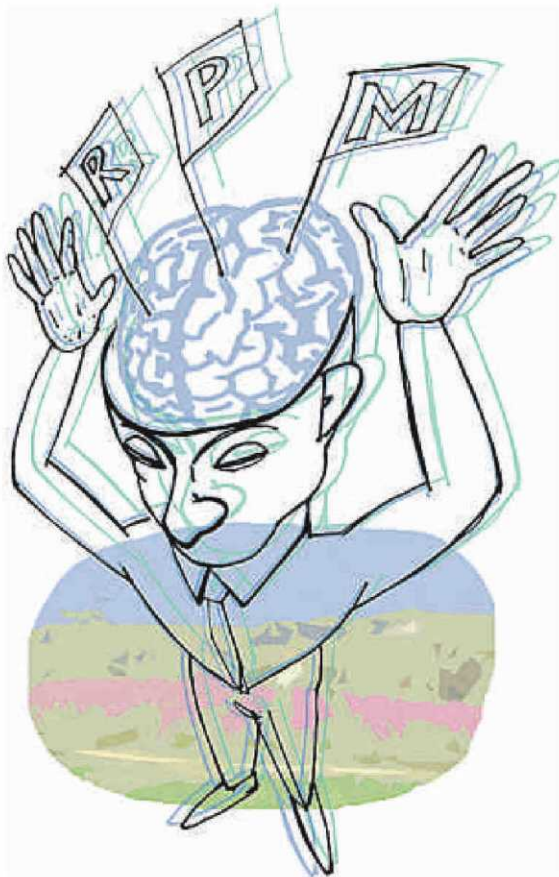
A ningú no se li escapa que moltes vegades no resulta fàcil establir quina és l'opció més justa o correcta en un context determinat. Sembla que el sentit humà de la moral i la justícia remet a bases biològiques. Com a mínim en un sentit bàsic però profund, remet al fons emotiu que els humans compartim amb altres animals. Bona part dels mamífers semblen tenir aquesta capacitat. En l'àmbit humà, però, el llenguatge i la cultura tornen el tema molt més complex. Alguns elements que hi intervenen, i que sovint resulten contradictoris, són l'interès propi, el tàndem plaer-dolor, la reciprocitat, l'altruisme recíproc, el parentiu genètic, la imparcialitat, l'empatia i el sentit de grup.

Aquesta complexitat fa que cap teoria ètica no solucioni bé tots els problemes morals. L'utilitarisme ofereix alguns avantatges de precisió i matematització respecte a altres enfocaments, però presenta problemes conceptuals (la mateixa noció d'utilitat) i, sobretot, les seves conseqüències resulten contradictòries amb idees avui molt acceptades (igualtat en el tractament dels humans, llibertats individuals, exclusió de l'esclavitud, etcètera).

Els plantejaments kantians eviten aquestes últimes dificultats en tractar els altres com a fins en si mateixos i mai com a mitjans, però paguen un preu molt alt d'indeterminació en el moment d'orientar sobre quina és l'acció pràctica més convenient en casos concrets i, d'altra banda, separen completament el món *racional* del món *real*, marginant components decisius de la moralitat (emocions, empatia) que estan sovint a la base de les millors accions humanes.

Les millors coses que fem els humans sovint no les fem per criteris racionals, sinó des dels components emotius del cervell. Moltes vegades actuem correctament gràcies al fet que no pensem gaire les coses. Els nostres cervells processen molta informació d'una manera inconscient. Segons ens expliquen els neurocièn-

tífics, allò de què som conscients constitueix una petita part de la nostra activitat cerebral. Però inconscient no vol dir *irracional*, ni tampoc anàlisi poc detallada. Tanmateix, l'emotivisme tampoc resulta ser la clau de volta o la guia moral per a les nostres accions. De fet, si les nostres emocions són un referent de les nostres concepcions i accions pràctiques, també aquestes últimes modulen les nostres emocions, moltes vegades, diríem, afortunadament.

JORDI BARBA

Les grans teories morals i de la justícia no són inútils, però són massa senzilles per servir de guies permanents de les nostres accions. Són com lents que ens permeten veure a partir de la captació de determinades longituds d'ona –cadascuna la seva–. Tanmateix, quan ens enfrontem a la pràctica ens adonem que la realitat és molt més calidoscòpica del que indiquen les teories que intenten conduir-la. Per molt que ens agradi una teoria resulta sempre convenient ser conscients de tot el que deixa de banda i dels problemes, àmbits i contextos que no enfoca bé. Això

no vol dir que tot pesi igual davant d'una decisió en un context concret. Sempre hi ha posicions més raonables (incloent-hi les emocions) que altres, però normalment sempre n'hi haurà més d'una. Som individus alhora predeterminats, flexibles i lliures. Disposem de circuits cerebrals que sovint actuen d'una manera no unitària sinó contradictòria. És el que alguns analistes han qualificat com a *kluge* (Marcus), un conjunt de components matussers, seleccionats per l'evolució, que sovint actuen com un "equip de rivals" (Goodwin) que aconsellen pràctiques contradictòries. L'evolució ens ha fet així.

La moral no es basa només en conflictes entre els humans, sinó en conflictes en l'interior de cada individu. Empíricament es constata que se'ns dona millor la tecnologia que la moral o la justícia, però naixem dotats de circuits cerebrals que ens indueixen a fer certes accions i a evitar-ne altres. Fins i tot, a la majoria dels humans se'ls dona més bé resoldre qüestions pràctiques que problemes merament lògics. Quasi ningú és moralment indiferent a tot. Sempre decidim, conscientment o no, i en decidir ens anem fent com a persones. Avui sabem que els cervells humans són bastant matussers, però també sabem que són flexibles. Estan oberts a la raonabilitat, però també són fàcilment manipulables.

Les grans ideologies, religioses, polítiques o morals tracten de donar sentit a moltes coses diferents amb un utilitat conceptual que acostuma a ser molt rudimentari. Amb poc utilitat teòric es vol donar resposta a preguntes sobre el món, la justícia, les angoixes de saber que morirem, o sobre pretesos paradisos situats al principi o al final de la història. En aquest sentit, les ideologies són sempre *barates*: amb poc pretenen donar resposta a molt. I els humans som individus crèduls.

Les ideologies religioses, en particular, ofereixen un mapa mental molt simple del cosmos, físic i humà. Però malgrat que avui apareixen com unes concepcions bastant precàries en termes científics i racionals, segueixen oferint confort emocional i sentit de futur a molta gent del planeta. Ofereixen *explicacions* sobre el significat de la vida i calmen les ansietats davant dels perills, el dolor o la mort.

Les democràcies liberals han aconseguit domesticar, civilitzar, l'extremisme ideològic que deriva en totalitarismes. Protegir el pluralisme no és un luxe liberal, és un ingredient d'una política civilitzada.●